

погинулог сина (*Човечица, Мајчица свих мајтера*), згињеног у ко зна ком рату који увек *воде кенџаури* (сугерише песник), нуди понешто од својих *људских крџица белој сиротињи и њојрошачким машинама*.

Четврти, нека ми буде допуштено рећи „анахрон” циклус песама у овој збирци – „Она” – са руковећу одличних љубавних песама, песама посвећених жени као (*дучићевском*) *Идеалу*, као вишем *Бићу*, а који умногоме одудара – и мотивско-тематски и својим укупним тоналитетом – од целине Ждралове песничке објаве – као да на часак, па макар и на крају књиге, као награда посвећеном читаоцу! – *надеждом* разблажује опорост и гркост, тежину и фатализам Ждралове песничке фуге. То као да бунтарску мисао његовог рефлексивног песмоторја макар и привремено укотвљује у мирну лирску луку, одакле би се могло и даље пловити!

Песничка књига *Хало, Давос* доврхуњује пунину Ждраловог стваралачког бића, јер тематски и поетички је умрежена (у сагласју је) са прозним књигама овог аутора, нарочито са његовим, између осталих, (анти)утопијским и дистопијским романима *хроникама Вучја сен, Принцип, У кући крајког времена, Не убијајте гласника, Христџова књижа косовска и Дружа одбрана Сокрајова и крај сџрацног свџа*. Књиге које чекају нове читаоце и књижевне изучаваоце.

Хало, Давос је необична, јединствена и зато усамљена поетска књига, *сама себи род и својџа*, и управо ово су кључни разлози њеног објављивања, јер је насушно потребна нашој чамотној, успаваној књижевној сцени.

Анђелко АНУШИЋ

ПОД СЕНКАМА РАТА

Александар Д. Станковић, *Лов на лепџире*, Књижевни атеље МЛД, Београд 2019

Нова, пета збирка прича Александра Д. Станковића, *Лов на лепџире*, садржи двадесет једну причу. Два циклуса прича „Лов на лепџире” (десет прича) и „Кад се враћају сенке” (девет прича) уоквирује уводна прича „Сусрет” и завршна „Прича о једном дневнику”. Иако су приче настајале у распону од три деценије, у целину их повезује исти мотив: живот људи у граду за време немачке окупације и грађанског рата у току Другог светског рата.

Књига је компонована по једној хронолошкој линији: период од почетка рата до ослобођења Београда 1944. године обухвата први циклус,

док информбировско и постинформбировско доба обухвата други циклус. То, међутим, није фактографска хроника, као публицистички жанр, већ фикционална проза, иако носи печат и личних утисака, доживљаја и сазнања о људским судбинама за време ауторовог послератног одрастања у београдској средини.

Време прича из првог циклуса је ратно, окупацијско, али у њима нису описане борбе између сукобљених страна ни акције отпора против окупатора, већ се приказује живот становништва у тим околностима. Рат и окупација су кулиса за живот људи који пате и који се боре са траумама које им доносе сукоби, страдања и растанци. Ту је атмосфера неизвесности и страха, која на моменте асоцира на агресију из 1999. године, знана нама савременицима који то памтимо.

Пишчево интересовање привукле су различите личности које се на разне начине сналазе да би преживеле у беди окупације и сачували достојанство и основне моралне норме. Честити људи уз велике жртве успевају да избегну искушења ратних услова живота, док појединци који су и пре рата били на периферији друштва користе рат како би у сарадњи са окупатором показали да и они могу бити моћни, без обзира на то што је то издаја и свог народа и своје честитости. Као супротност таквим посрнулим појединцима спремним на колаборацију, кроз приче овог аутора, скоро невидљиви, промичу илегалци који пружају отпор непријатељу ризикујући своје животе. Чак и поједине лаке жене, које воде тајни или јавни живот са немачким официрима, користе сваку прилику да помогну припаднике свог народа. Међутим, будући да се рат физички води негде даље од позорнице збивања у овим причама, тежиште пишчеве пажње је на животу обичних људи, на њиховим бригама, не само како преживети сиромаштво већ и како савладати бригу и патњу за онима који су отишли да се боре на фронту.

У другом циклусу, у времену послератне немаштине и тегаба, са ранама у срцу због оних изгубљених у рату и преиспитивањем онога што су сами чинили у то доба, па и са грижом савести и кајањем, људи се боре и са недаћама које им доноси друкчији идеолошки дискурс живота условима изградње и одбране новог друштвеног система. И у овим причама писац приказује трагизам човекове судбине.

Неке од прича, односно приповедака, као што су „Моше и Јестира”, „Лов на лептире”, „Запис о варљивом забору” и „Удес Мите пилота” и, посебно, „Прича о једном дневнику”, аутор је могао да развије новелистички, па и са романескним замахом, само да се томе посветио. Али, ценећи по досад објављеним причама, аутору, који је и песник, природан је лапидаран израз који доводи до сажете форме, згуснуте по значењу, са лепо осветљеном али непренаглашеном фабулом и експресивном поентом.

Док су многи српски прозни писци друге половине двадесетог века журили да што пре напишу роман и тиме покажу да су, по Душану Ма-

тићу, положили велику матуру књижевности, Александар Д. Станковић (1942) упорно је радио на уметничком обликовању кратких прича, посвећујући тој прозној форми скоро цео свој радни век од скоро шездесет година књижевног стварања. Стил у ове прозе није иманентно украшавање и поетизовање, али то никако не показује сувопарност приповедања, напротив. По звучности која се осећа, могло би се рећи да је то *андрићевски* стил. Из прича избија јасан израз београдског духа, истина – с добрим звоном живота градске периферије. Плод пишчевог труда у том погледу несумњиво је прича без стилских пукотина, без грешака у изразу, или вишка речи. Млади писци би могли код овог аутора да науче како се вешто води и компоује прича, како се обликује портрет личности и смислено описује средина у којој јунаци приче живе.

Многе од прича писац ствара у евокативном проседеу, у којем ликови говоре и у првом лицу, пружајући читаоцу уверљиву слику догађаја и дубину емоције, и тако доказ проосећане доживљености. То је нарочито присутно у причама у којима *џовори* дете са својим сензибилитетом, и дечјом психологијом. Из такве визууре, сваки доживљај је импресиван, посебно када је у питању трауматичност сирочета које чежња за изгубљеним оцем, мајком или другим ближњим прати до краја живота.

Аутор је мајстор у грађењу психолошких портрета својих јунака и то је, може се рећи, његова посебна одлика. Добром психолошком профилисању личности често доприноси унутрашњи дијалог, који продубљује смисао доживљеног и открива значења која нису очекивана. Чак и путем описа физичког изгледа, писац уме да назначи психологију личности и покаже њену људску страну, односно моралну прихватљивост или неприхватљивост њених поступака.

Да би проникао у карактерне особине ликова, аутор залази у збивања из њихове личне историје, у односе у породици и друштву у којима су одрастали. Најбољи пример тог нараторовог умећа је прича „Моше и Јестира”, која је својевремено добила и књижевну награду. Снажну поруку носи и прича „Скривање”, пуна симбола који говоре да опасности могу избећи чисте душе и људи које није освојила мржња. Да човек не мора да изгуби људскост чак ни у свирепим околностима службе код окупатора видимо из приче „Стражар у Црној кући”, у којој се стражар заљубљује у девојку, затвореницу, али то не сме да јој открије, већ дубоко пати и брине о њој.

У првом делу књиге најбоља је насловна прича, „Лов на лептире”, у којој је, поред савршеног портрета жене-удовице и њене душевне патње, видљив и историјски пресек ратног времена, пуног тајни, туге и зла. Психичке муке дечака који пати за убијеним стрицем, који му је *заменивао* оца, приказане су кроз уверљиву дечју искреност. Слично је и у причи „Чекање”, из другог дела књиге, где је верно описано психолошко стање жене која чека повратак младог мужа из рата иако зна да је он

умро после рањавања на фронту. Овде се наслућује аутобиографски мотив; особито упечатљива су она места у причи где се мајчина маштања укрштају са халуцинацијама, и то све кроз магијски дату дечју визуру доживљаја мајке која забринуто чека свог мужа који неће доћи.

Скоро све главне личности ових прича имају трагичну судбину. Ако некако преживе ратне недаће, за оне имућније после рата долазе нове муке од стране идеолошки острашћених власти. Често, после лажних дојава, невини одлазе на робију. За њих је стварност после ослобођења црња од ратне. Неке личности пате од гриже савести, а неке, иако су преживеле заточеништво, доживљавају неприхватање од друштва, што је изразито у причама „Запис о варљивом забораву”, „Удес Мите Пилота” и „Повратак једне сенке”.

У неким причама аутор за тему има уметничко стварање и захтеве тог усудног порива, показујући да правог уметника и нема без урођеног талента, као у причама „Обућар Раде и његов син”, или „Прича о једном дневнику”.

Имајући у виду ауторову белешку о годинама настанка ових прича, а с обзиром на то да су приче толико дуго одлежале у рукопису (осим приче „Коб”, објављене пре тридесетак година, и још две тек недавно у *Лейтису Машице српске*), морале су на видело изаћи са својом привлачном патином за добар књижевни укус. Поменута прича, последња у књизи, намеће се утисак, настала је нешто доцније од осталих. Ову причу, по изразу и проседеу, и психолошком преплитању двеју личности у једној (безазленог младића и одраслог човека, и још интелектуалца који духовито учава да се на основу историје једне личности може написати роман и снимити филм, али за то треба труда, колико и маштања), можемо окарактерисати као модернију од других у књизи, и у том смислу она се издваја. Ипак, све ове приче, ваља приметити, овако тематизоване и с проседеима које имају, у време свог настанка могле су имати већи одјек у рецепцији књижевне јавности него данас, када тривијална литература неумољиво потискује уметничку књижевност.

Александар Д. Станковић је збирком прича *Лов на лейтисе* високо подигао лествицу умећа приповедања, те ће је и сам у даљем стварању тешко надићи.

Милућин Лујо ДАНОЛИЋ